

Politični obzornik

PO ZLOMU FRANCOSKEGA IMPERIALIZMA

A. Javor

Druga vojna evropskih velesil za novo razdelitev sveta in za vladno nad Evropo ter kolonijami je doslej privedla do prvega daljnosežnega preokreta: do zloma francoskega imperializma.

Njegovo razsulo je v vojaškem in zunanjepolitičnem pogledu tako temeljito, da je za pretežno večino njegovih nosilcev tudi subjektivno splahnela nada na nadaljevanje vojne ob angleški strani. Če se je takoj po vojaškem porazu, zadanem na matičnem francoskem teritoriju, še skušala uveljaviti vojna volja nekaterih njegovih kolonialnih predstavnikov, se je tako stremljenje ob uradnem zmagovalčevemu diktatu prilagodljivem, obenem pa za notranji, socialni red zaskrbljenemu kurzu vendarle zamajalo in se končno paraliziralo.

Tako se je težišče v odnosu evropskih sil bistveno premaknilo. S porazom francoskega imperializma je znatno oslabil tudi njegov mentor in relativni izkoriščevalec — angleški imperializem. Os Berlin—Rim je vstala kot gospodar zapadnoevropskega položaja.

Tako izoblikovanje evropskih zadev je izzvalo oster obrat v trenutnih posledicah evropske vojne: medtem ko je zapadni imperializem pričel vojno, da v še hujšem obsegu ponovi premirje in mir izpred dvajsetih let, je sedaj, s francoskim zlomom, doživela njegova francoska sestavina prav tako usodo, kakršno je pripravljala svojemu nasprotniku.

Zgodovinski dogodki se sicer ne ponavljajo simplicistično, ponovijo pa se dostikrat s priostroeno ostjo...

Historični vagon je znova stal na historičnih tračnicah. Obrnili so mu smer. Maršal Foch je to pot ostal zunaj, na kamenitem podstavku, spomin iz preteklosti. V vagonu so narekovali pogoje drugi, maršalovi bivši in sedanji nasprotniki. Izkazali so maršalu in njegovim idejam pieteto, popolnejšo in temeljitejšo, kot je je bil zmožen sam Foch, dasi je bil tudi on velik in vsekakor zmagovalčevega posla sposoben človek.

Foch je danes komaj kamen, fochizem pa znova živi, le da mu je zgodovina po dvajsetih letih omislila drugo uniformo. Njegovo obeležje izpred dvajsetih let je odromalo v preteklost, njegova vsebina pa je odvrгла poslednje ostanke skrupuloznosti. Sredi Evrope je zaživel kristalizirani fochizem.

Je dialektika v razvoju... Stari fochizem so negirale koncesije, ki so jih usmerjali protisovjetski, razredni, v bistvu tipično fochovski motivi. Ko je hotel fochizem znova vzklti in vzcveti, ko se je hotel povzpeti na višjo bazo, mu je zmanjkalo sape. Negacija mu je uspela na kaj svojevrsten način: dobiti je moral novega nosilca z druge strani geografsko in zgodovinsko znane reke.

Posledice nosijo narodi, zdaj ti, zdaj drugi. Narodi niso nikoli krivi za dejanja svojih imperialističnih gospodarjev, zadenejo pa jih vselej obupna bremena, če se njihova elementarna sila ni o pravem času in učinkovito sprostila na notranji fronti.

Zgodovinska primerjava pa se vsiljuje še na drugem temeljnem oporišču sodobnega historičnega dogajanja.

Leta 1918. je bil sklenjen brestlitovski mir. Omogočil je obstanek prve zmagovite socialistične revolucije na svetu. Glede problema vojne in miru je bil izraz mirovne politike nove oblasti. Po svojem strateškem bistvu je pomenil boljševisko in sovjetsko pridobivanje časa, zbiranje sil, ohranjevanje kmečkega zaupanja in izkoriščanje medimperialističnih nasprotij — „posrednih rezerv“, kakor sta taka nasprotja krstila dva ideologa.

Nemški vojaški dostojanstvenik Ludendorff je kasneje označil brestlitovski mir za kardinalno razredno napako nemških finančnih magnatov, generalitete in cesarja.

Čeprav je imel Ludendorff s svojega stališča po svoje prav, je seveda pozabil, da so Nemčijo medimperialistična nasprotja, sproščena na zapadu, silila v brestlitovski mir, in da je torej brestlitovski mir predstavljal neke vrste zgodovinsko nujo, ki jo je morala sovjetska strategija pravočasno ugotoviti, če je hotela doseči svoj namen. Razen tega tudi ni razvidno iz Ludendorffove konstatacije, da je brestlitovski mir kljub vsej svoj koristnosti in absolutni potrebi za sovjete same zadal sovjetskemu teritoriju težke rane.

Po enaindvajsetih letih je zgodovina znova postavila Sovjetsko Zvezo pred dejstvo imperialistične vojne. ZSSR je od vsega začetka opredelila svoje protiimperialistične pozicije. Obenem je historični razvoj stopnjeval posledice, ki izvirajo iz medimperialističnih nasprotij ob obstoju družbene in državne negacije imperializma. Če se je 1918, to se pravi po štirih letih vojnega divjanja in po enem letu svojega plamena socialistična revolucija ohranila s teritorialnimi odstopki, sta 1939 in 1940, to se pravi na samem začetku druge imperialistične vojne, Sovjetska Zveza in njen red v pomembnem razmerju povečala svoj obseg in svoj vpliv. Negacija negacije je pač popolnejša afirmacija...

Vsaka imperialistična vojna poraja kali svojega totalnega zanikanja. Danes je v starem svetu ni države, kjer bi se ne mogli v naglem tempu, ponekod čez noč sprostiti elementi burnega družbenega dogajanja.

Naravni zakon je, da se nasprotja kristalizirajo. Kako, v kakšni obliki bodo dobila svoj izraz, je danes še relativno nejasno, popolnoma jasno pa je, da se narodom, tistim narodom namreč, ki jih je Ivan Cankar videl v navadni sobi, medtem ko je njihove suhe veje zagledal v boljši — ne bo težko odločati. Odločevanje bo alternativno. Ponekod je že.

Gre za človeka in njegovo bodočnost.

Če se zruši sila, kakršna je bila Francija, se misleč človek vpraša po vzrokih. Zlasti ga zanimajo vzroki, če se je taka sila sesula v presenetljivo kratkem času.

O teh niso pri nas premalo pisali. Kar se namreč kvantitativne plati tiče. Kvalitativna analiza pa je bila ubožna, obsedena od znanega hudega duha.

Glede socialnopolitičnih vzrokov francoskega „debaclâ“ so bili doslej najglasnejši tisti tolmači, ki so ponatiskovali uradno razlago najnovejše oficijalne Francije. Ta razlaga se kratko glasi: kriva je bila ljudska fronta. Nekdo med slovenskimi peresnimi obrtniki je izumil še osebno odgovornega človeka: vse breme je zvalil na Pierra Cota in se ob tej priliki spotaknil tudi ob „Sodobnost“.

„Oboževalci sivolasega maršala“ imajo pač v eni, toda samo v eni točki prav, ko govorijo o vzrokih francoskega razsula: pri četi je res treba pri ljudski fronti.

Brez dvoma je res, da se je za francoske ljudske fronte vršila v francoski obrambni produkciji in v celotnem francoskem narodnem gospodarstvu — sabotaža. Toda — vršila je ni francoska ljudska fronta, temveč jo je izvajal francoski finančni kapital. Pri „dvesto družinah“ je treba iskati pobude za takratno sabotažo. Leta 1938. so na primer izvozile za 80 milijard kapitala. To pa še ni bilo vse! Prav tisti nesrečni Pierre Cot, ki je danes bojda vsega kriv, je med drugim odkril, da so zastopniki „dvehsto družin“ počenjali dejanja zavestnih škodljivcev v letalski proizvodnji. Itd. Itd.

Zakaj je „dvesto družin“ za francoske ljudske fronte uporabljala tako taktiko? Zakaj je francoska finančna oligarhija takrat izpodjedala temelje francoske vojaške sile, ko je vendar leto kasneje njen imperializem krvavo potreboval vse in vsakršne attribute francoskega militarizma?

Odgovor na to vprašanje bo moral zadeti ob globoko protislovnost modernega družbenega in političnega dogajanja v starem, vsekakor trhlem, zamočvirjenem svetu.

Angleška in francoska finančna oligarhija je imela — to ji je treba priznati — velikopotezen načrt. Svojega tekmeca na torišču meddržavnih nasprotij je oblikovala v prednjo protisovjetsko stražo. Usodno pa je bilo zanjo, da je morala zaradi objektivnih, od nje neodvisnih razvojnih zakonov stopiti v začarani krog. Čim je namreč ljudski polet francoske demokracije obetal izpolniti svojo historično, danim razmeram odgovarjajočo nalogo, je morala francoska finančna oligarhija tudi subjektivno, zavestno — rušiti Francijo, da bi dosegla svoj razredni, na znotraj protiljudski, na ven protisovjetski namen. Pričela je hudiča izganjati z Belcebubom. Zaradi svojega imperializma je vnaprej podžgala vejo svojemu bodočemu imperialističnemu dejanju.

Kdor želi ostati objektivni, obenem pa biti razborit, bo seveda moral najti krivdo tudi pri francoski ljudski fronti. Dokopal se bo lahko do važnih družbenih in političnih zgodovinskih spoznanj.

Krivda francoske ljudske fronte kot francoskega družbenega pojava je tragična krivda. Obstaja v tem, da francoska ljudska fronta ni šla za svojo notranjo logiko, temveč da je izgubila zagon, preden je privedla svoje množice do odločilnih dejanj, ob katerih se prične najdoslednejši razred pripravljati na „dviganje sveta v njegovih tečajih“.

Če je krivda francoske ljudske fronte kot aktivizacijske forme francoskega ljudskega gibanja tragična, pa je krivda raznih Blumov in Blumu podobnih „demokratičnih“ veličin — vulgarna. Njihova politika „nevmešavanja“, njihovo razbijanje delavske in ljudske enotnosti, njihov odpor proti ljudski akciji — vsi taki in enaki postopki so v svoji celoti omogočili, da je Francija takrat, ko je bila dolžna braniti narode in sebe, in ko taka obramba še ni grozila z vojno alternativo, prodala Čehoslovaško, strla Španijo in končno doživela počasno smrt svoje lastne, komaj začete regeneracije — francoske ljudske fronte. Dialektika v razvoju se je izkazala tudi tedaj, ko je šlo za osebno in politično evolucijo gospodov Blumovega kova. Medtem ko jih je za francoske ljudske fronte karakterizirala politika „nevmešavanja“, jih je za imperialistične avanture francoske finančne oligarhije označeval imperialistični zanos. Sluga je pač sledil gospodarju. Obakrat mu je pomagal pahniti Francijo v nesrečo...

Po razkroju francoske ljudske fronte je ostala oligarhija gospodar na notranjem bojišču. Zakaj in kako se je mogel sedaj izviti njen imperializem iz začaranega kroga, smo pokazali že v prejšnji številki. Danes govorimo o vzrokih kasnejšega zloma. Pri tem pa je važno vedeti, s kakšnimi posledicami začaranega kroga je Francija šla v vojno.

Prav zato, ker je imela ljudska Francija v Sovjetski Zvezi iskrenega prijatelja, je moral francoski imperializem z vso doslednostjo železne razredne logike tako prijateljstvo — rušiti. Usodno breme svoje zunanje politike je pri tem naložil — Franciji. Medtem ko je bila Francija s sovjetsko pomočjo sposobna braniti in ubraniti sebe, podpreti narode in preprečiti vojno, ne da bi se zatekala h koncesijam, je v imperialistični avanturi svojih finančnih magnatov doživela naval nasprotniških divizij, ne da bi bil nasprotni tabor obremenjen na vzhodu.

Drugače tudi biti ni moglo. Sovjetska politika kolektivne varnosti namreč ni imela prav nič skupnega z imperialističnim podvigom francoskih mogotcev. Bila mu je korenito nasprotna. Facit: *Francoski imperializem je oropal Francijo pogoja za njeno uspešno nacionalno obrambo*. Pri temeljih ji je izpodrezal načelno in praktično možnost sovjetske pomoči.

Ne da bi hoteli braniti celotnega Pierra Cota — saj se je mož kasneje razvil v hudega imperialista — je vendar treba pribiti, da je bil prav Pierre Cot tisti, ki je nekoč opozarjal francosko javnost na podlagi števil in statističnih podatkov, da bo Francija brez sovjetskega prijateljstva zavozila v nov Sedan.

Pri nas so razlage francoskega zloma poskušale odkriti nasprotje med nesposobnostjo višjega francoskega poveljstva in med visoko moralno francoskega vojaka. Glede prve

strani tega improviziranega nasprotja se je v glavnem mogoče strinjati. Poročila o visoki morali pa ne bodo držala, vsaj v splošnem ne. Zamislimo se samo v odpor republikanske Španije! Razmerje sil je bilo v Španiji brez dvoma še divergentnejše od francosko-nemškega, zlasti glede materiala. In vendar ni mogoče niti primerjati silovitega, dolgotrajnega republikanskega junaštva z zlomom francoskih armad. Morala francoskega vojaka ni bila visoka, o tem si je pač treba ustvariti jasen pojem. Njegova morala niti biti ni mogla visoka. Francoski vojak namreč ni bil več politično toliko naiven, da bi verjel frazam o „demokratični“ vojni. Doživel je bil Monakovo, zvedel je bil za podporo Cassadu, Mijai in njunim tovarišem. V dobi koncesij so mu utemeljevali kapitulacijo za kapitulacijo s slabostjo francoskega oborožitvenega potenciala, ko so pa napovedali Nemčiji vojno, so zagrmeli hvalospeve o zavezniški vojaški sili. Obenem z napovedjo „demokratične“ vojne so uvedli odkrito teroristično diktaturo nad delavskim razredom in delovnim ljudstvom.

Pokazalo se je, da je bila imperialistična Francija nesposobna razviti tiste elementarne, vsemogočne, tradicionalne francoske ljudske energije, ki bi jih bila sprostila ljudska Francija, pod ljudskim režimom, če bi bilo šlo za obrambo njene ljudske, resnično nacionalne domovine.

Ta nauk francoskega „debacla“ je morda danes marsikje od sile aktualen.

Potek „zadnjih vzdihljev“ je še premalo znan, da bi že bilo mogoče o njem premišljeno pisati. Vsiljuje se pa domneva o sumljivih okoliščinah pariške vdaje. Kaj če se ni oligarhija bala, da bi se ob ljudski obrambi Pariza ponovilo heroično dejanje pariške komune?!

Iz analize socialnopolitičnih vzrokov francoskega poraza sledi važen sociološki sklep.

Francoskih „dvesto družin“ je za ljudske fronte sabotiralo francosko produkcijo in izdajalo francoske interese iz razrednih razlogov; ko je njihova razredna politika znotraj uspela, navzven pa se izjalovila, so družine povedle francoski narod v imperialistično avanturo, ki je bila izrazito antinacionalna, dasi se je nakitila z nacionalistično frazo. Protinacionalni karakter imperialistične avanture, ki jo je zagrešilo „dvesto familij“ skupno s svojim prirepjem, danes krvavo plačuje francoski narod.

Sociološko pomenijo gornja dejstva naslednje:

meščanstvo je postalo nesposobno, da bi vodilo narodovo usodo; imperialistični nacionalizem se je razgalil kot protinacionalen; usoda narodov je v rokah meščanskega antipoda sodobne družbe.

Govori-li proti tej, iz francoske in v nasprotnem, pozitivnem smislu iz vzhodne izkušnje izvirajoči trditvi stvarnost ostale, „sodobne“ Evrope? Za danes lahko odgovorimo le z velikim mislecem: narod, čigar gospodarji zatirajo druge narode, je sam globoko nesvoboden.

Današnji čas je prelomni, je alternativni čas. Odgovornost napisane in javno izrečene besede se je silovito stopnjevala. Polom doživljajo celotne koncepcije, ki so se pokazale kot senilne in škodljive.

Koncepcija, ki se je zrušila obenem s francosko imperialistično silo, je bila pri nas orientacija na zapadni imperializem. Z roko v roki z orientacijo na zapadni imperializem je šla protisovjetska orientacija, ki je bila zdaj glasnejša, zdaj pohlevnejša, kakor je pač kazalo.

Ljudje, ki so obsojali to orientacijo, ne morda zaradi kake simpatije do nasprotnega tabora, temveč iz spoznanja, da je taka orientacija imperialistična, v objektivnem in le prečesto tudi subjektivnem pomenu besede na vojno hujskajoča, za nevtralnost in neodvisnost Balkana skrajno nevarna — so bili deležni ljubeznivih očitkov defetizma in nacionalne izkoreninjenosti.

Razvoj evropskega položaja je nedvoumno izrazil, kdo je tisti, ki ni zakoreninjen v zdravem ljudskem spoznanju. Ljudstvo pa je danes edini upravičeni, edini resnični predstavnik nacionalnih koristi.

Če bi bila orientacija na zapadni imperializem postala dejstvujoča resnica, bi danes slovenski narod nosil na svojih plečih usodo, kakršno nosijo norveški, danski, holandski, belgijski in končno tudi sam francoski narod.

Orientacija na zapadni imperializem se je torej v danem položaju izkazala kot škodljiva, objektivno protislovenska, nasprotno pa se je želja po prijateljstvu z Vzhodom izkazala kot koristna, slovenska orientacija.

Zadeva je determinirana v samem bistvu modernega družbenopolitičnega obeležja. Za vselej je namreč minil čas, ki naj bi malim narodom dovoljeval in omogočal reševati njihovo usodo z orientacijo na ta ali oni imperializem.

Z ideološkimi krparijami „demokratičnega“ polutanstva, ki so se vrhu vsega že in se bodo še odrazile v velikih odločitvah kot miselne preobleke reakcionarnih prednjih ali zadnjih straž, je v današnjem, alternativnem času treba do kraja obračunati. Pojmi morajo biti jasni, da bo mogoč čim udarnejši naskok na današnjo — prav za prav predvčerajšnjo — orientacijo, ki je včerajšnji zunanje sicer diametralno nasprotna, ki pa je prav tako vzrasla iz socialnih razlogov in dobila pri nas posebno po zadnjem evropskem preokretu že nevarno jasne oblike.

Dve poti vodita danes s prelomnega križišča. Gre za biti ali ne biti slovenskega naroda.

Likovna umetnost

LJUBLJANSKE RAZSTAVE

Po kolekciji planinskih slik in drugih priložnostnih akvarelov, katere je pokazal v Jakopičevem paviljonu Edo Deržaj, je razstavil svojo zbirko slik, risb in kipov arhitekt Mitja Švigelj. Vsak nov ali doslej neznan pojav vzbudi v javnosti pričakovano zanimanje; to pot se je pa zaradi zaporednosti amaterskih razstav sprožilo tudi vprašanje, ali naj Jakopičev paviljon kaže le izbrano umetnost ali pa naj še naprej odpira svoja vrata vsem, ki žele pokazati svoje delo javnosti in zato najamejo paviljon. Tudi je bilo rečeno, da amaterstvo prav tako ne izključuje resnične umetnosti, kakor je šolska diploma ne garantira. Ker se je v teh izvajanjih čutilo nerazpoloženje med profesionalci in amaterji, je moralo ostati vprašanje brez pravega odgovora. Zdi se, da je vprašanje sploh postavljeno mimo bistvene vsebine, ki zadene bolj umetniško, kot pa poklicno stran amaterstva in umetništva.

Mitja Švigelj je razstavil kolekcijo oljnih slik, akvarelov, risb in kipov ter z njimi pokazal krajine, figuralne kompozicije, portrete in fantastične ilustracije. Najprej je treba povedati, da se vsem njegovim delom pozna velika rutina, šola in znanje, da torej po tej strani prekaša celo marsikaterega diplomiranega slikarja. Posebno pa se kaže Švigljevo znanje anatomije v nekaterih kipih, ki so popolnoma v stilu dopolnjevali njegovo kolekcijo. Ne more se tajiti, da je občutek v nekaterih krajinah zelo pristen in celo topel in da v teh delih doseže marsikak efekt, ki bi ga zaman iskali pri slavnnejših slikarjih. Seveda se Šviglju poznajo razne šole, najbolj pa Jamova. Toda bistvo njegovega slikarskega in kipskega dela leži drugje, ne pa v močno obvladani formalni plati. Narava je vedno doživljena s čisto določenega stališča, ki ni umetniško individualno, ampak se krije z nekim stališčem vzgoje, ki je morda v zvezi z avtorjevim družbenim položajem. Doživljanje narave ni umetniško nujno, elementarno, ampak praznično, izletniško, z vso potrebno motivično in razpoložensko zanimivostjo. Mislím, da je to bistvo amaterstva, ki je